

Indledningen er redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Kirsten Vad

Tilsyn ved ph.d. Vibeke A. Pedersen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Salmesblad til Vartov jul og nytår 1849(-50)

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Velkomstsalmes til advent og nytår
- 2 Forlæg for “Vær velkommen Herrens Aar” til nytåret
- 3 Indholdet af nytårssalmen
- 4 Prædikenen i Vartov kirke og nytårssalmen
- 5 Salmesbladet som forberedelse til Fest-Psalmer
- 6 Anvendt litteratur

1 Velkomstsalmes til advent og nytår

Til gudstjenesten i Vartov Hospitalskirke 1. søndag i advent, den 2. december 1849, havde Grundtvig ladet omdele sin nye salme *Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!* Salmen var en velkomst til det nye kirkeår, der i liturgisk sammenhæng begynder på denne søndag, hvor kirkens nytår fejres.

Kort efter lod han trykke en tilsvarende salme til det verdslige nytår med en helt identisk førstelinje, der ligesom i adventssalmen fungerede som omkvæd, og hvor opbygning af strofen også var den samme. Med enslydende gentagelser og slagordsagtige vendinger fik Grundtvig sammenstillet det kirkelige og verdslige nytår og beskrevet, hvad han fandt vigtigst ved fejringen af begge højtider.

Mens adventssalmen stod trykt for sig selv på et blad, udkom salmen til det verdslige nytår i en folder, et såkaldt salmesblad, der indeholdt salmer til julen og nytåret 1849-1850.

2 Forlæg for “Vær velkommen Herrens Aar” til nytåret

Da Grundtvig digtede sin adventssalme, havde han som forlæg benyttet en salme til det kirkelige nytår fra 1500-1600-tallet og havde blandt andet overtaget strofens form og det meste af ordlyden i omkvædene (se fx afsnittet [“Forlægget og Grundtvigs gendigtning”](#) i “Indledning til *Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!* [advent]”). Men han var sandsynligvis også klar over, at der fra gammel tid eksisterede en mere verdslig nytårsvis. Første strofe lyder i en opskrift således:

||: Velkommen Nytaar!
Velkommen vær! :||
Med korn og med Kærne;
thi takke vi Gud saa gerne.
||: O velkommen Herrens Aar!
Velkommen her! :||

(citeret efter Ellekilde 1943, s. 314).

Visen fortsætter med til det kommende år at ønske madvarer og afgrøder som flæsk, rug, høns, øl og nødder og slutter med en bøn om små menneskeborn. Det antages, at visen er sunget af bønderkarle og fattigfolk, der gik fra gård til gård nytårsaften (jf. Ellekilde 1943, s. 314 f.; se også Malling 1962-1978, bind 5, s. 223 og 226 f.). Eksistensen af den gamle salme og vise til henholdsvis det kirkelige og verdslige nytår kan have givet Grundtvig inspiration til at skabe et par tilsvarende dobbeltsalmer. For Grundtvig er forlægget for “Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” til kalenderåret dog først og fremmest salmen til det kirkelige nytår. De to salmer har samme omkvæd i første og fjerde verslinje, samme opbygning af strofen med angivelse først af kerneordet for indholdet af anden og tredje verslinje og samme antal strofer.

3 Indholdet af nytårssalmen

Hvor “Herrens Aar” i adventssalmen hentyder til kirkens nytår, betyder “Herrens Aar” kalenderåret i salmen til nytåret. Siden 300-tallet har året for Jesu fødsel været omdrejningspunkt for tidsregningen i den kristne kulturkreds. Det latinske anno Domini, forkortet A.D., blev fordansket til ‘i det Herrens Aar’ efterfulgt af antallet af år efter Kristi fødsel (se fx Kjærgaard 2008, s. 664).

Salmen er en velkomst til nytåret og indeholder bønner eller ønsker til Gud for det nye år. I omkvædene i første og fjerde verslinje gentages velkomsten, mens emnet for hver strofes bøn bliver angivet gennem tilnavnet til Gud: “Sandheds Gud!”, “Naadens Gud!”, “Fredens Gud!” og “Fader-Gud!”. I strofe 1 bedes der om åndeligt liv og lys gennem sandheden i Guds ord. I strofe 2 handler bønningen om frugtbarhed og vækst. I strofe 3 til “Fredens Gud” peger bønningen blandt andet på den politiske situation, Danmark stod i. Her ved årsskiftet 1849-1850 befandt landet sig omkring halvandet år inde i den første slesvigske krig. Efter flere nederlag var det endelig i juli lykkedes danskerne med et udfald fra fæstningen i Fredericia at drive den slesvig-holstenske hær sydpå, og der var nu våbenhvile og fredsforhandlinger (se fx uddybning i

Adriansen & Christensen 2015, s. 20-23). Men bønnen indeholder mere end et ønske om ophør af krig. I bibelsk forstand bedes der til Gud om også at lade freden bringe “Rigdom og Frodighed og Lykke” og at lade det blomstre som et billede på alt det, der giver mennesker skønhed og glæde (Hansen 1937-1966, bind 2, s. 322).

Læs mere

Se uddybning af salmen i Hansen 1937-1966, bind 2, s. 318-323, og i Malling 1962-1978, bind 5, s. 223-227.

Sidst men ikke mindst afrundes salmen i strofe 4 med en tiltale til “Fader-Gud!”. Gud er Jesu og også de kristnes fader, jf. fx Gal 3,26-27 og Gal 4,4-6. Strofens vers 3 peger hen på det evangelium, der prædikes over nytårsdag, hvor Marias barn blev navngivet Jesus i templet i Jerusalem, jf. Luk 2,21. Navnet Jesus kommer af det hebraiske ‘Jeshua’ eller ‘Josva’, der betyder ‘Herren frelser’ eller ‘Guds frelse’. Grundtvig understregede således, at “Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” i denne udgave var beregnet til at blive sunget til gudstjenesten nytårsdag.

4 Prædikenen i Vartov kirke og nytårssalmen

Efter den indledende bøn i prædikenen nytårsdag 1850 citerede Grundtvig hele nytårssalmen “Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” i Vartov Hospitalkirke. Med udgangspunkt i salmen belyste han herefter i sin prædiken forholdene for de kristne danskere og fortsatte med at beskrive ønskerne til Gud for hele samfundet og resten af verden:

og naar det saaledes er paa det verdslige Riges og borgerlige Selskabs [dvs. samfunds] og nærmest paa det Danske Folks og Riges Vegne vi bede Sandhedens, Naadens og Fredens Gud om Liv og Frugtbarhed, om Lys og Lykke, Fred og Glæde, da maa det være i den Forstand, som [dvs. eftersom] Gud er ikke blot Christnes, men alle Menneskers Gud og Fader, og [da] maa [det] være hans gode Gaver i den Grad, som Han ogsaa hos Hedninger kan og vil give sin Naade og Godhed Vidnesbyrd, ved Regn og frugtbare Tider, ved at mætte dem ved Føde og deres Hjerter med Glæde (citeret efter Holm 2013, s. 73; skarpe parenteser indsat af GV).

5 Salmesbladet som forberedelse til *Fest-Psalmer*

Folderen, det såkaldte [*Salmesblad til Vartov jul og nytaar 1849(-50)*], var det sidste selvstændige salmesblad, Grundtvig udgav i denne serie. Siden julen 1845 havde han til hver af de kirkelige højtider udgivet en lille folder med nyskrevne og ældre salmer, som han havde ændret i forhold til versionen i den autoriserede *Evangelisk-kristelige Psalmebog*. I årenes løb var enkelte salmer gledet ud til fordel for andre eller nyskrevne salmer, men den 27. marts 1850 tog Grundtvig skridtet fuldt ud og udgav *Fest-Psalmer* som et tillæg til den autoriserede salmebog. Som den første salme i tillægget indledte adventssalmen “Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” afsnittet “Julen” som nr. 619, mens nytårssalmen efter en række julesalmer blev indsat som nr. 629.

“Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” til nytåret er den dag i dag stadig en uundværlig del af nytårsfejringen både i kirken og i det øvrige samfund (jf. *Den Danske Salmebog* 2002, nr. 712).

6 Anvendt litteratur

- Adriansen, Inge & Jens Ole Christensen (2015) *Første Slesvigske Krig 1848-1851. Forhistorie, forløb og følger*. Varde.
- *Den Danske Salmebog* (2002). København.
- Ellekilde, Hans (1943) *Vor danske jul gennem tiderne*. København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (u.å.: 1849) *Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!*. u.st.
- Grundtvig, N.F.S. (u.å.: 1849) [*Salmeblad til Vartov jul og nytår 1849(-50)*]. u.st.
- Grundtvig, N.F.S. (1850) *Fest-Psalmer*, 1. opl. København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, bind 1-3; bind 2: *1837-1850*. Odense og København.
- Holm, Jette (2013) “Vær velkommen Herrens Aar og velkommen herhid!” i *Grundtvig-Studier* 2013, s. 64-75. København.
- Kjærgaard, Jørgen (2008) *Salmehåndbog*, bind 1-2; bind 2: *Salmekommentarer – til salmerne i Den Danske Salmebog 2002*. København.
- Malling, Anders (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København.